

TABLOIDOM PROTIV ISTORIJE

(Igor Marojević: *Šnit*, Laguna, Beograd, 2007)

Negiranje velike naracije, fragmentarnost smisla, raslojavanje i decentralizacija priče, ukidanje vremenske linearnosti, projekcija budućnosti u sadašnjost i prošlost, interpolacija neliterarnih tekstova u umetničko delo, beg od patetike i katarze – odlike su stilskog pravca koji je bio dominantan u književnosti poslednje četvrtine prošlog veka, ali čine i osnovne stilsko-poetičke odrednice novog proznog ostvarenja Igora Marojevića, dokazujući da još uvek postoji veliki broj predstavnika srpske literature koji veruju da mogućnosti postmodernističkog obrasca pisanja još uvek nisu iscrpljene. Bliže određujući *Šnit* kao „roman-tabloid“ i dosledno poštujući načela historiografske metafikcije, Igor Marojević pokušava da se na „originalan“ način poigra sa prošlošću, ideologijama, ljudskim sudbinama, pa čak i sa paradigmom multikulturalnosti, zahvaljujući kojoj je i dobio donacije da radi na stvaranju petoknjižja (do sada su, pored ove, objavljene i knjige *Žega* i *Mediterrani*), projekta koji bi, akcentujući međunacionalne odnose u ratnim okolnostima, trebalo da predstavlja skroman doprinos sprovođenju koncepta političke korektnosti u zaostalim društvima kakva, navodno, čine Balkan. Rezultat ovoga eksperimenta – a to biva vidljivo onog trenutka kada se sa *Šnita* skinje ljuštura sastavljena od naizgled maestralnih književnih postupaka – jeste tek rapsodija besmisla, otkucana prstima autora koji pokušava da savlada, a potom čak i nadogradi, bezuspešno, osnovne principe na kojima počiva postmodernistički tekst.

Oponašanje publicističkog stila

Novo delo Igora Marojevića, zasnovano na parodijskoj strukturi, oblikovano kao paristorijski roman, varira nekoliko velikih i značajnih tema, koje čine i neke od ključnih delova nacionalnih istorija naroda koji žive na prostorima Balkana. Naime, roman *Šnit*, čija se radnja odigrava uglavnom u Zemunu (mada se sudbine junaka prate od Zagreba do Ravne Gore), tematizuje Drugi svetski rat, nemačku okupaciju Jugoslavije, stvaranje NDH na teritoriji današnjeg Srema i sukob različitih ideologija na ratom zahvaćenom području. Imajući u vidu osnovne tematsko-motivske odrednice Marojevićevog ostvarenja, naziv romana (nemačka reč „šnit“ znači parče, komadić, deo veće celine, ali i kraj) mogao bi da se tumači i kao uspešna metafora prekrajanja granica, kidanja (ljudskog) mesa, ali i kao metafora ljudskog tela, svedenog na kraj, uniformu; otuda se, na prvi pogled, i dodeljivanje jedne od glavnih uloga Hugu Bosu, tvorcu i ovlašćenom proizvođaču nacističkih uniformi, između ostalog i crnih SS „algemajnovki“, čini smislenim. Međutim, iako se u *Šnitu* naslućuje da u vrtlogu rata svako, bio Namac, Hrvat ili Srbin, mora bar ponešto da izgubi (identitet, ljudskost, život), stradanje junaka, nagovešteno već naslovnom metaforom,

nije uslovljeno ni nacionalnom pripadnošću likova, niti njihovim ideološkim stavovima, čak nije ni proizvod zverstava koja se čine u svakom ratu, već je posledica niza apsurdnih situacija i nemotivisanih događaja, čija su značenja, čini se, večno zagubljena u lavirintima nekog od mnogobrojnih rukavaca ovog, kompozicijski izuzetno složenog romana. Tako, na primer, Nebojša, brat glavnog junaka Novaka Maričića, ne bi bio pogubljen da nije sasvim slučajno, dok se prepirao sa bratom, ubio svoju majku, a roditelji novinarkе Karen Frost, ne bi bili upucani da se Novaku nije smrklо pred očima usled naglog ustajanja sa stolice. Dakle, vihori rata nemaju nikakve veze sa smrću junaka u *Šnitu*, a metafora koja se krije u naslovu Marojevićevog dela izneverava horizont očekivanja čitalaca. Ta činjenica mogla bi čak da obezbedi *Šnitu* onaj neophodan višak značenja, neuhvatljiv na prvo čitanje, zahvaljujući kojem se umetničko delo i razlikuje od ostalih tekstova; osim toga, parodija i ironija kojom je natopljen površinski sloj Marojevićevog dela, mogle bi da ranije opisane nelogičnosti i nemotivisanosti učine podnošljivijim, te da omoguće da se na falsifikovanje istorije i relativizaciju vrednosti pojedinih ideologija, gleda, ako ne blagonaklono, onda bar uz suzdržano negodovanje, makar zbog poštovanja umetničke slobode. Ali umetnička sloboda ne može da bude dovoljan razlog za izrečene nesuvislosti, ne može da predstavlja opravdanje za neodgovaran odnos prema temi (istoriji i ideologiji), junacima, stilu, konačno, prema, čitaocima; za takav odnos potreban je zaista snažan estetski argument.

Njega autor očigledno želi da potraži u formi romana tabloida. Naime, kakva-takva vrednost *Šnita* u velikoj meri se sastoji u ideji da najveći broj imenovanih i neimenovanih junaka strada pre svega zahvaljujući stanju u medijima koji, zapravo, predstavljaju produženu ruku ideologije i društvene represije. Ta ideja, i pored toga što korespondira sa podnaslovom romana Igora Marojevića, i pored toga što mu obezbeđuje epitet „paraistorijskog“ (jer dijalog prošlosti i sadašnjosti najuočljiviji je upravo u paralelama između političkog i kulturnog obrasca štampanih medija nekad i sad), samo se pominje, i na stranicama knjige iscrpljena je u konstataciji, izrečenoj na više mesta, poznatoj od kako je sveta i veka, da objektivno informisanje ne postoji, i da mediji imaju cilj da manipulišu ljudima, te da su odgovorni za mnoga zla koja je ljudski rod počinio. Iako je ispunjen mnoštvom novinskih isečaka, vesti i reportaža, istina apsurdnih i grotesknih, *Šnit* ne sadrži ni delić feljtonističkog, izuzimajući, eventualno, pitak i razumljiv jezik, jednostavnu rečeničnu konstrukciju i leksiku oslobođenu bilo kakve metaforičnosti i poetičnosti. Naravno, ovakav jezik posledica je pokušaja da se oponaša publicistički stil, a određene nepravilnosti na jezičko-stilskom planu, čak i kada se sukobljavaju sa pravopisno-gramatičkim pravilima srpskog jezika, prave se činjenicom da je čitav *Šnit* zapravo fingirani roman tabloid, u kojem su, valjda po pravilima tog žanra, manjkavosti nužnost.

Monstruozni žanrovski hibrid

Roman-tabloid poslužio je Marojeviću kao izgovor za iskrivljavanje istorijskih činjenica, i kao opravdanje za specifičan odnos prema prošlosti i nekada vladajućim ideologijama, ali je on, takođe, i pogodna forma za različita žanrovska poigravanja, pa tako i za ničim izazvano pojavljivanje ljubavnih novela, silom interpoliranih u strukturu *Šnita*, u kojima, defiluju junaci (Srbin, Nemica i Hrvatica koji učestvuju u ljubavnom trouglu) oslobođeni bilo kakvih

emocija, rukovođeni samo principom Tanatosa, bez prisusutva njegovog vernog pratioca Erosa. Te ljubavne novele veoma brzo, kako verovatno nalažu pravila novog književnog žanra, romana tabloida, prelaze, usled mnogobrojnih, ponovo ničim izazvanih ubistava, u triler priče, čime autor *Šnit* pretvara u jedan monstruozi žanrovski hibrid u kojem, gušeći se međusobno, koegzistiraju i istorijski roman, i ljubavna melodrama, i avanturistički putopis, i detektivska priča, i politički triler.

Ipak, u jednom takvom romanu tabloidu, ispunjenom, baš kao u žutoj štampi, mnogim provokativnim temama, između ostalog i političkim pamfletima, ne može se iščitavati ni idejna potka, ni autorski stav, jer Igor Marojević već u uvodnoj napomeni želi da napravi otklon od svega onoga što je izrekao u romanu, ističući kako „autor ne zastupa nijedan ideološki stav zastupljen u ovoj knjizi“. Naprotiv, njegova namera je da se razračuna sa Istorijom i Ideologijom, da pokuša da primora čitaoca da se suoči sa mračnom prošlošću i natera ga da prihvati koncept „političke korektnosti“. Nažalost, u sukobu autora sa mračnom prošlošću stradala je najpre priča, čiji su delovi ostali večno zarobljeni u neuspešnom oponašanju publicističkih žanrova, a zatim i junaci, koji bauljaju kroz stranice romana potpuno nesvesni svojih delovanja i smisla postojanja, karakterološki neoblikovani, tipizirani, tek skicirani, i to u crno-belom tehničkom, čineći socijalno i psihološki nemotivisane postupke; potpuno neupečatljivi i bleđi, oni na kraju romana gube i svoja imena i dobijaju šifre u vidu slova, poređenih po abecednom redu.

Šnit je, dakle, kako je manji deo hrabrije književne kritike još ranije zaključio, „loše skrojeno parče“, verovatno nalik onoj knjizi koju je napisao junak romana Novak Maričić, knjizi „koju neće shvatiti ni tradicionalisti ni avangardisti“. S tom razlikom što je Novak svoje delo morao da objavi o ličnom trošku i da ga, takođe o ličnom trošku, plasira u nekoliko papirnica, dok Marojevićeve pripovedačke opuse finansiraju mnoge institucije i organizacije, a po službenoj dužnosti ih čitaju „književni kritičari“. Možda i zato ovo delo nije napisano u stvaralačkom žaru, možda mu zato i manjka stvaralačkog oduševljenja. Međutim, „problem nije u manjku oduševljenja, nego u manjku obrazloženja manjka oduševljenja.“ Ovim rečima potpisnik *Šnita* ismeva neuspešne pokušaje pisanja junakinje njegovog romana Monike Vranić, ali one u isto vreme mogu da predstavljaju i vrednosni sud o Marojevićevom delu. Roman *Šnit* ostaće zaboravljen, pre svega zato što je loše napisano delo, što predstavlja jedan neuspešan pokušaj stvaranja nove estetske i kulturne paradigme koja bi trebalo da bude produžena ruka jedne nove ideologije.